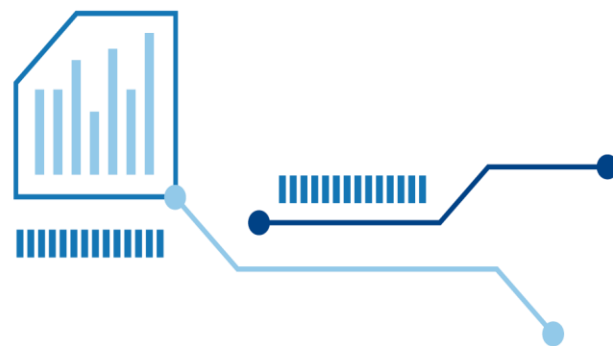

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

TEHRAN CHAMBER OF COMMERCE,
INDUSTRIES, MINES AND AGRICULTURE

گزارش‌های منتخب

تیر ۱۴۰۴

معاونت مطالعات اقتصادی و آینده پژوهی

معاونت مطالعات اقتصادی و آینده پژوهی با هدف اطلاع رسانی و ارتقاء سطح آگاهی های فعالان بخش خصوصی و با به کارگیری ظرفیت های
نخبه گان، دانشگاه ها و موسسات تحقیقاتی، در راستای دستیابی به اهداف بلند مدت اتاق بازرگانی تهران در زمینه های گوناگون اقتصادی از جمله
مسائل اقتصاد کلان، محیط کسب و کار و تجارت بین الملل به طور مستمر اقدام به انتشار گزارش ها و پژوهش های اقتصادی با استفاده از داده ها و
اطلاعات منابع معتبر رسمی داخلی و بین المللی می کند.

اتاق بازرگانی تهران به منظور بهبود کمی و کیفی گزارشات خود از نظرات، انتقادات و پیشنهادات مخاطبین استقبال می نماید.

- ۴..... بررسی تحولات ژئوپلیتیک پس از جنگ ایران و اسرائیل: سناریوها، سیاست‌ها و نقش اتاق بازرگانی
- ۵..... مدیریت پیام‌های اجتماعی جنگ اسرائیل علیه ایران با تمرکز بر نقش اتاق بازرگانی
- ۶..... بررسی آثار احتمالی تداوم جنگ اسرائیل علیه ایران بر محیط کسب و کار و الزامات سیاستی برای مدیریت بحران
- ۷..... بررسی آثار اقتصادی تداوم جنگ اسرائیل علیه ایران و الزامات سیاستی برای مدیریت بحران
- ۸..... بررسی پیام‌های جنگ بر تجارت خارجی و راهکارهای تقویت تاب‌آوری تجاری
- ۹..... سناریوهای مناقشه، نااطمینانی و طراحی استراتژی نوین تاب‌آوری در محیط تجاری
- ۱۰..... اقتصادنخ (شماره ۱۶).....

بررسی تحولات ژئوپلیتیک پس از جنگ ایران و اسرائیل: سناریوها، سیاست‌ها و نقش اتاق بازرگانی^۱

جنگ دوازده‌روزه ایران و اسرائیل با ورود منطقه به مرحله‌ای از «آشوب راهبردی»، نظم امنیتی و اقتصادی غرب آسیا را به‌طور ماندگار تحت‌تأثیر قرار داده و پیچیدگی‌های تازه‌ای در تصمیم‌سازی سیاست خارجی ایجاد کرده است. با اختلاف راهبردی آمریکا و اسرائیل، تشدید بی‌اعتمادی ژئوپلیتیکی و افزایش ریسک‌های سیاسی برای اقتصاد ایران، پنج سناریوی پیش‌رو شامل تشدید درگیری، توسعه جنگ، تعمیق بحران، تخفیف تنش و جنگ فرسایشی ترسیم شده‌اند. در این میان، رفتار بازیگرانی چون چین، روسیه، ترکیه و کشورهای عربی نشان‌دهنده گذار منطقه از نظم‌های صرفاً نظامی به نظامی مبتنی بر مناسبات اقتصادی، ترانزیتی و مالی است. در چنین شرایطی، ایران می‌تواند با بازتعریف نقش منطقه‌ای، استفاده از دیپلماسی اقتصادی چندلایه و ارتقای تاب‌آوری، از فرصت‌های موجود بهره‌برد. این گزارش با تأکید بر افزایش توان عملیاتی بخش خصوصی، فعال‌سازی دیپلماسی اقتصادی اتاق بازرگانی و بازآرایی زیرساخت‌های تجاری، اقدامات کوتاه‌مدت تا بلندمدتی را برای مدیریت بحران و عبور از مرحله پساجنگ پیشنهاد می‌دهد.

^۱ برای دریافت فایل کامل گزارش بر روی عنوان گزارش کلیک نمایید

مدیریت پیام‌های اجتماعی جنگ اسرائیل علیه ایران با تمرکز بر نقش اتاق بازرگانی

جنگ‌ها همواره فراتر از مرزهای جغرافیایی و نظامی، اثرات عمیقی در لایه‌های اجتماعی، روانی، فرهنگی و اقتصادی برجای می‌گذارند. تجربه‌های تاریخی در جهان و منطقه نشان می‌دهد که در شرایط بحرانی، بی‌توجهی به پیامدهای اجتماعی جنگ، به تضعیف انسجام ملی، فرسایش اعتماد عمومی و افزایش آسیب‌پذیری جامعه می‌انجامد. جنگ اخیر اسرائیل علیه ایران نیز بی‌تردید، آثار روانی قابل توجهی، از اضطراب عمومی تا گسست‌های اجتماعی و تهدیدهای امنیت شغلی و اقتصادی در جامعه داشته‌است.

در چنین شرایطی، نهادهای واسطه و مردم‌نهاد همچون اتاق بازرگانی، می‌توانند در تقویت حکمرانی اجتماعی و مشارکت در مدیریت بحران‌های چندبعدی به عنوان ضرورت‌های جدید در مسیر بقا، نقش‌آفرینی کنند. گزارش حاضر که بر مبنای مباحثات کارشناسی و نتایج یکی از جلسات اتاق فکر اجتماعی با موضوع «مدیریت پیامدهای اجتماعی جنگ اسرائیل علیه ایران با تمرکز بر نقش اتاق بازرگانی» تهیه شده، با هدف بررسی نقش اتاق در دوران جنگ و پس از آن، مجموعه‌ای از تحلیل‌ها و سیاست‌های پیشنهادی را در سه محور اصلی ارائه می‌دهد:

- حمایت از جامعه، بنگاه‌ها و تشکل‌های اقتصادی؛ از طریق ایجاد نهادهای گفت‌وگو با حاکمیت، تشکیل شوراهای تخصصی در سطوح ملی، پایش صنایع آسیب‌پذیر و طراحی برنامه‌های حمایتی برای گروه‌های پرریسک مانند فریلنسرها و جوانان.
 - ارتقاء امنیت روانی، فرهنگی و اجتماعی؛ با تأکید بر تقویت تاب‌آوری روانی، ترویج فرهنگ خودمراقبتی، تضمین دسترسی به اینترنت و فضای رسانه‌ای آزاد، روایت‌سازی مثبت، مستندسازی تجربه‌ها و ارائه خدمات حمایتی و مشاوره‌ای.
 - افزایش تاب‌آوری اقتصادی-اجتماعی؛ از طریق اقداماتی مانند برگزاری نشست‌های اجتماعی، بازتعریف رابطه مردم و دولت، مشارکت در رگولاتوری و حمایت از کمپین‌های ملی با محوریت سرمایه اجتماعی.
- در مجموع، ۱۸ پیشنهاد سیاستی در این سه حوزه تنظیم شده که هم‌زمان دارای نگاه کوتاه‌مدت برای پاسخ فوری به بحران و دیدگاه میان‌مدت برای بازسازی اعتماد عمومی و همبستگی ملی هستند. این پیشنهادها، اتاق بازرگانی را از نهاد صرفاً اقتصادی به یک بازیگر فعال در حکمرانی اجتماعی ارتقا می‌دهند؛ بازیگری که با جسارت، عقلانیت و انعطاف، می‌تواند در عبور کشور از بحران‌ها و شکل‌گیری آینده‌ای مقاوم و منسجم، نقشی کلیدی ایفا کند.

۳ بررسی آثار احتمالی تداوم جنگ اسرائیل علیه ایران بر محیط کسب و کار و الزامات سیاستی برای مدیریت بحران

در دوران بحران‌های نظامی، بخش قابل توجهی از بنگاه‌های اقتصادی - حتی آن‌هایی که به‌طور مستقیم درگیر نیستند - تحت تأثیر امواج نامرئی جنگ، با تهدیدی جدی در بنیان‌های عملکردی و اقتصادی خود مواجه می‌شوند. تأثیرات این وضعیت نه یکسان، بلکه تابعی از شدت و تداوم جنگ، ماهیت صنعت و سطح آمادگی پیشین بنگاه‌هاست. در این میان، برخی بنگاه‌ها، ناگزیر استراتژی خود را از تولید ارزش به مدیریت بقا تغییر می‌دهند، حال آنکه گروهی دیگر که از قبل زیرساخت‌های منعطف و رویکردهای تاب‌آورانه را در ساختار خود نهاده‌اند، قادرند حتی از دل بی‌ثباتی، فرصت‌هایی تازه خلق کنند.

به‌طور کلی، تداوم جنگ، مجموعه‌ای از اختلالات چندلایه بر محیط کسب و کار تحمیل می‌کند؛ از اختلال در زنجیره تأمین و نوسانات قیمت گرفته تا تغییر در الگوی مصرف و کاهش تقاضا برای کالاهای بادوام.

مواجهه موفق با اقتصاد جنگی، مستلزم هماهنگی و هم‌افزایی میان دولت، اتاق بازرگانی و بنگاه‌هاست:

- بازطراحی سیاست‌های بودجه‌ای، تجاری و حمایتی دولت با همکاری اتاق بازرگانی، فضا را برای فعالیت اقتصادی در دوران جنگ قابل پیش‌بینی‌تر می‌سازد.

- اتاق بازرگانی باید از نقش صرفاً مشورتی عبور کرده و به پایگاه پشتیبانی از بنگاه‌ها و نهادی برای بازنمایی واقعیت اقتصادی کشور در ساختار تصمیم‌گیری تبدیل شود. این دوران، فرصتی منحصر به فرد برای بازتعریف جایگاه نهادهای بخش خصوصی به مثابه کنشگران اقتصادی معتبر است.

- بنگاه‌ها نیز باید با ارتقاء توان مدیریتی، بازآرایی عملیاتی، تنوع‌بخشی به محصول و بازار و تقویت سرمایه انسانی، خود را برای بقا و احیای پس از بحران مجهز سازند.

در همین راستا، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران، یکی از جلسات اتاق فکر خود را پس از جنگ اسرائیل علیه ایران به موضوع بررسی آثار احتمالی تداوم جنگ بر محیط کسب و کار و الزامات سیاستی برای مدیریت بحران اختصاص داده است. گزارش حاضر، با تکیه بر نظرات کارشناسی طرح شده در این نشست، نگاشته شده و در تلاش است ضمن تبیین تبعات احتمالی جنگ برای بنگاه‌ها، مجموعه‌ای از استراتژی‌های قابل اقدام برای دولت، اتاق و بنگاه‌ها ارائه نماید.

بررسی آثار اقتصادی تداوم جنگ اسرائیل علیه ایران و الزامات سیاستی برای مدیریت بحران

جنگ اسرائیل علیه ایران، اگرچه در ظاهر محدود به درگیری‌ها در مراکز و تاسیسات نظامی - امنیتی است، اما چنانچه تداوم یابد، در لایه‌های عمیق‌تر خود به یکی از پیچیده‌ترین تهدیدهای چندوجهی برای اقتصاد کشور تبدیل خواهد شد. بر اساس تحلیل‌های کارشناسی طرح‌شده در نشست اتاق فکر اقتصاد جنگ، استمرار یا تشدید این شرایط می‌تواند به بروز بحران‌هایی در پنج سطح اصلی منجر شود: اختلال در تولید و زنجیره تأمین، بی‌ثباتی پولی و ارزی، تشدید فشارهای بودجه‌ای، افزایش نابرابری و آسیب‌های اجتماعی و تزلزل در حکمرانی اقتصادی.

در این گزارش، ۲۴ اقدام سیاستی در قالب پنج محور اصلی طراحی شده که مجموعه‌ای هدفمند، هماهنگ و نهادمحور از پاسخ‌های پیشنهادی برای مدیریت بحران محسوب می‌شوند:

- سیاست‌های حمایت از زنجیره تأمین و تولید؛ شامل تسهیل ترخیص کالاها، ایجاد خطوط اعتباری، تقویت لجستیک و حفاظت از بنگاه‌های کلیدی

- سیاست‌های پولی، مالی و ارزی؛ لزوم بازنگری در مکانیسم سنتی سیاست پولی انقباضی (کاهش تقاضا از طریق کاهش نقدینگی) و توجه به این نکته که اثر انتظارات تورمی در تشدید تورم بیش از آثار پولی خواهد بود، شناسایی مصادیق بی‌انضباطی مالی در بودجه عمومی دولت با توجه به تغییر سطح اهمیت برخی اقلام بودجه‌ای، تدوین برنامه‌ای هدفمند برای مدیریت منابع ارزی به ویژه در حوزه تخصیص ارز کالاهای دارای اولویت و مواد اولیه

- سیاست‌های بازار و تنظیم‌گری اقتصادی؛ برای اولویت‌بندی تخصیص منابع، حفظ ثبات در بازار دارایی‌ها و پوشش بیمه‌ای برای بنگاه‌ها

- سیاست‌های اجتماعی و نیروی کار؛ با تأکید بر حمایت از دهک‌های آسیب‌پذیر، پایداری خدمات عمومی و پایش مستمر میزان نیروی کار تعدیل شده

- سیاست‌های نهادی و حکمرانی اقتصادی؛ از جمله تدوین برنامه تداوم دولت و شکل‌گیری کمیته رصد

بررسی پدیده‌های جنگ بر تجارت خارجی و راهکارهای تقویت تاب‌آوری تجاری

تجربه جنگ‌های بین‌کشوری نشان می‌دهد آثار مخرب چنین درگیری‌هایی صرفاً به کشورهای درگیر محدود نمی‌شود، بلکه در سطحی وسیع‌تر، بر کل شبکه تجارت جهانی اثرگذار است؛ به‌ویژه برای کشورهایی که در زنجیره‌های تأمین مشترک با کشور درگیر قرار دارند یا وابستگی بالایی به صادرات آنها دارند. این اثرگذاری از چندین کانال رخ می‌دهد.

در شرایط بحران، تداوم تنش‌های ژئوپلیتیکی و افزایش ریسک‌های برون‌زا می‌توانند از طریق سازوکارهای نهادی، ساختاری و رفتاری، بر عملکرد تجارت خارجی کشورها اثرگذار باشند:

- سازوکارهای ساختاری نظیر اختلال در زیرساخت‌های انرژی، حمل‌ونقل و زنجیره تأمین.
- سازوکارهای نهادی همچون افزایش ریسک اعتباری کشور، بی‌ثباتی در سیاست‌های ارزی و محدودیت در استفاده از ابزارهای مالی بین‌المللی.
- سازوکارهای رفتاری شامل تغییر الگوی مصرف، احتکار، تعویق واردات و کاهش تمایل به صادرات.

بدیهی است اثرگذاری هر یک از این عوامل، در کشورهایی مانند ایران با وابستگی بالا به واردات، تمرکز جغرافیایی و محصولی در صادرات و محدودیت‌های سیاستی در ابزارهای تسهیل تجارت، از شدت بیشتری برخوردار است. در چنین شرایطی، شوک‌های بیرونی ناشی از تداوم بحران، با ایجاد اختلال در زنجیره تأمین، افزایش هزینه‌های مبادله، کاهش قابلیت پیش‌بینی‌پذیری در تعاملات بین‌المللی و در نهایت تغییر رفتار بازیگران اقتصادی، تجارت خارجی را در معرض آسیب‌پذیری‌های متعددی قرار می‌دهد.

سناریوهای مناقشه، نااطمینانی و طراحی استراتژی نوین تاب‌آوری در محیط تجاری

در عصر مناقشات فرسایشی و نااطمینانی‌های ممتد، تاب‌آوری صرف برای بقا کافی نیست؛ بلکه تاب‌آوری باید فعالانه، هدفمند و همراه با بازآفرینی جایگاه اقتصادی کشور در زنجیره‌های ارزش جهانی باشد. سه راهبرد مکمل باید در کانون توجه قرار گیرند:

- بازدارندگی غیرمستقیم از مسیر مشارکت بین‌المللی هوشمند از طریق سرمایه‌گذاری مشترک، اتصال به زنجیره‌های منطقه‌ای و استفاده از ائتلاف‌های تجاری برای کاهش ریسک تحریم‌پذیری و انزوا
- بازآرایی زیرساخت‌های کلیدی و توزیع مجدد جغرافیایی دارایی‌ها از جمله توسعه کریدورهای تجاری جایگزین، تسهیل گمرکی، بازمهندسی لجستیک و ارتقاء امنیت سایبری
- بازتعریف نقش دولت، بنگاه و نهادهای واسط در حکمرانی تجارت خارجی با محوریت شفاف‌سازی، تسهیل‌گری، مشارکت‌پذیری و تمرکز بر ارتقاء توان رقابتی بنگاه‌ها در محیط‌های پرریسک

معاونت مطالعات اقتصادی و آینده‌پژوهی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران، در راستای افزایش آگاهی فعالان بخش خصوصی به ویژه هیات نمایندگان محترم اتاق، اقدام به گردآوری و تنظیم نوشتار حاضر نموده است. در این نوشتار، بر اساس تازه‌ترین آمارهای اقتصادی منتخب و با تکیه بر منابع رسمی داخلی و خارجی نمایی از اقتصاد کشور به تصویر کشیده شده است که شامل موارد زیر است:

- روندهای مهم اقتصاد کلان ایران
- سیگنال‌های جدید از صنعت و تجارت
- آرایش بازارهای داخلی
- ریسک‌های ژئوپولیتیکی و تغییر پارادایم اقتصاد جهانی

معاونت مطالعات اقتصادی و آینده پژوهی
اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران